

 Artikkeliki

# Kasvokkain julkison kanssa: vastaanottajan multimodaalinen muotoilu televisiokeskustelun aloituksissa<sup>1</sup>

Artikkelissa tutkitaan ohjelmantekijöiden keinoja puhutella ja osallistaa televisiokatsojia ohjelman avauksessa. Aineistona on kolme suoraa Ylen keskusteluohjelmaa syyskuun 11:n terrori-iskuista vuodelta 2001. Sama puheenaihe voidaan avata hyvin erilaisten strategioiden avulla ja valitulla tyyllillä on implikaationsa tietynlaisen katsojakonstruktion tuottamiseen. Verbaalisen kommunikaation lisäksi artikkelissa kiinnitetään huomiota myös tilallisten, kehollisten ja materiaalistien resurssien hyödyntämiseen vastaanottajan puhuttelussa. Keskeiset havainnot kutoutuvat julkison eli julkiseen keskusteluun osallistuvan kansalaisjoukon käsitteeseen. Aiempi keskustelu aiheesta on jakautunut sen suhteen, luetaanko ajankohtaiskeskustelua seuraava televisiokatsoja kuuluvaksi kuluttavan yleisön vai julkison piiriin. Artikkelissa esitetään, että ohjelmien puhuteltu vastaanottaja ei ole ensisijaisesti kutsuttu seuraamaan esitystä, vaan sitä puhutellaan ajankohtaisen, yhteiskunnallisesti merkittävän aiheen pohtimiseen osallistuvana toimijana. Aloituksissa toimittajat rakentavat katsojaan osallistavan kontaktin, ope-roivat yhteisöllisyyttä tuottavien episteemisten ja moraalisten positioiden varassa ja korostavat avointa poliittista toimintatilaa. Suhdetta vastaanottajaan ei tuoteta vain järkiperustaisten argumenttien avulla, vaan ohjelmien avaukset on ladattu erilaisin julkisoutta virittävin tunnetiloin.

**AVAINSANAT:** julkinen palvelu, julkiso, multimodaaliset resurssit, televisiokeskustelu, vastaanottajan muotoilu

**M**edia ei ole vain ohjelmasisältöjä, vaan sen moninaiset areenat tarjoavat tilan erilaisiin julkisiin puhutteluihin (Koivunen & Lehtonen 2005). Tämän etnometodologisesti orientoituneen tutkimuksen tavoitteena on eritellä niitä vuorovaikutuksellisia välineitä, joiden avulla televisiokeskustelun ohjelmantekijät rakentavat katsojalle identifioitumisen paikkoja osana yhteiskunnallista keskustelua. Etnometodologia on tutkimusperinne, jossa kuvataan tarkasti vuorovaikutuksessa meneillään olevia toimintoja ja tehdään tämän pohjalta johtopäätöksiä siitä, miten sosiaaliset käytännöt rakentuvat osallistujien tilanteisena aikaansaannoksena (Garfinkel 1967). Kohdennan katseeni ohjelmien avaukseen, joka viitoittaa merkittävällä tavalla koko keskustelun sävyä ja roolituksia (Nuolijärvi & Tiittula 2000, 347). Aloitukset ovat vastaanottajan

puhuttelun kannalta erityisen kiinnostavia paikkoja myös siksi, että niissä toimittajan puhe on suunnattu suoraan kameraan. Avaus esittelee aiheen ja ohjelman luonteen lisäksi myös sen fyysisen studiotilan, jossa keskustelu käydään. Tutkimuksen ensimmäinen kysymys liittyy siihen, kenelle aloituksessa puhutaan. Vuorovaikutustutkimuksen *recipient design* -käsite korostaa, että keskustelutilanteessa puhe on aina suunnattu jollekin, ja se muotoillaan aina vastaanottajan mukaan (Sacks ym. 1974, 727). Puheen muotoiluista voidaan päätellä, millaisen vastaanottajan puhuja puheelleen olettaa. Televisioitu vuorovaikutus kameran välityksellä on yhtäältä rajatumpaa toisaalta resursoidumpaa kuin kasvokkaisessa puhetilanteessa. Toimittajat eivät puhuesaan näe vastaanottajaa ja myös vastaanottaja on ruutuun välitetyn kuvan armoilla. Toisaalta ohjelmantekijät voivat vastaanottajaa muotoillessaan käyttää apunaan sellaisia teknisiä ja spatiaalisia tehokeinoja, joita kasvokkainen kohtaaminen ei mahdollista. Tähän liittyy tutkimuksen toinen ydinkysymys: kuinka puhuttelut saadaan aikaiseksi. Televisioruudun rajaukset, kuvakulmat ja kamera-ajot osallistuvat merkityksentuotantoon ja kertovat omaa tarinaansa meneillään olevan toiminnan luonteesta. Identifioitumisen paikkoja katsojalle ei tuoteta vain sanoin.

Aiempi tutkimus televisiokeskusteluiden vuorovaikutuksesta on keskittynyt tarkastelemaan muun muassa toimittajan institutionaalisen roolin säätelyä (Clayman 1992; Clayman & Heritage 2002), erimielisyyden hallinnointia (Greatbatch 1992), keskustelun käsikirjoitettua kokonaisrakennetta (Nuolijärvi & Tiittula 2000; Rautajoki 2006), monenkeskisen poliittisen keskustelun organisoimista (Nylund 2000; Rautajoki 2009) ja keskustelijoiden roolittamista (Berg 2003; Rautajoki 2010, 2012). Milla Kajanne (2001) on väitöskirjassaan tutkinut studioyleisön rajattua osallistumioikeutta EU-jäsenyyttä käsittelevissä keskusteluissa. Itse television katsojien osallistujaroolin empiirinen tutkiminen on kuitenkin yllättävän vähäistä suhteessa siihen kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa korostettuun erityispiirteeseen, että televisiokeskustelun puheen ensisijainen vastaanottaja on kaiken aikaa kolmas osapuoli eli yleisö. Sonia Livingstonen ja Peter Luntin tutkimus (1994) sentään mainitsee erilaiset yleisökonstruktiot, joita ohjelmaa tehdessä koko ajan rakennetaan. Samoin William Housley ja Richard Fitzgerald (2007) ovat omissa politiikan, median ja vuorovaikutuksen risteymiä tarkastelevissa analyyseissään eritelleet meisyyden tuottamista ja erilaisia yleisölle tarjottavia identifioitumisen paikkoja. Oma tutkimukseni ammentaa näistä, mutta lisää tarkasteluun myös multimodaalisen aspektin kysymällä, miten verbaalinen merkityksentuotanto kietoutuu visuaaliseen puhutteluun.

Tiina Rautakorpi (2011) tarkastelee väitöskirjassaan kameravälitteisen yleisösuhteen rakentumista keskusteluohjelmassa. Rautakorpi tutkii tuotantotavan organisoimiseen liittyviä ongelmakohtia digitelevision syntyyn ajoittuvassa ohjelmakokeilussa, joka tähtäsi uudenlaisen osallistavan ja tasaveroisen yleisösuhteen muodostamiseen. Tuotantotiimin tavoitteita ja kahlitsevia työtapoja hän selvittää ohjelmantekijöiden haastatteluiden ja yhden havainnollistavan ohjelmaesimerkin avulla. Yleisösuhteen kvalitainen analyysi jää tutkimuksessa kuitenkin tuotannollisen kehittämispuheen varjoon. Myös Matias Broth (2009) on tutkinut televisiokeskustelujen visuaaliseen tuotantoon ja kompleksiseen teknologiavälitteiseen toimintaympäristöön liittyviä kysymyksiä.

Hän analysoi, kuinka vuorovaikutus studion, ohjaamon ja kameramiesten kesken toimii, kun televisiokuvan on pystyttävä seuraamaan ja jopa ennakoimaan elävässä keskustelussa tapahtuvia käännteitä. Ohjelma-avauksiin ei samanlaista yllätyksellisyyttä liity, vaan ne on tarkkaan suunniteltu etukäteen. Tässä artikkelissa analyysin kohteena onkin kooperatiivisen taustatoiminnan sijaan ruudussa näkyvä lopputuote ja kameraan suunnattu yleisöpuhuttelu. Poikkeuksellisen kohahduttavan, kolmesta rinnakkaisesta ohjelmasta koostuvan tapausaineiston rikkautena on mahdollisuus vertailla erilaisia puhuttelustrategioita yhteen ja samaan puheenaiheeseen liittyen. Haluan siis selvittää, millaisin hienovaraisin välinein katsojaa keskusteluohjelmien aloituksissa osallistetaan ja millaisia identiteettejä tälle multimodaalisten keinojen avulla ehdotetaan.

Lähestyn televisiokuvaa monenlaisia semioottisia resursseja sisältävänä *kontekstuaalisena konfiguraationa* (Goodwin 2000). Käsite viittaa siihen, että tietyn toimintatilanteen merkitykset syntyvät usein monenlaisten merkkisysteemien toisiaan täydentävänä, ajallisesti jäsenyneenä yhdistelmänä. Fyysiseen tilaan, kehoon ja materiaalisiin artefakteihin kytkeytyvä visuaalinen viestintä liittyy olennaisella tavalla ohjelmajakson verbaaliseen esittelyyn ja katsojalle ehdotetun identiteetin tuottamiseen. Analysoin katsojan puhuttelua kolmen toisiaan seuraavan toimintavaiheen kokonaisuutena: sisäänmeno, esittelyjuonto ja merkitsevä loppukatse. Esitän, että nämä puhuttelut mobilisoivat toimintamuodon, jota on kuvattu käsitteellä julkiso.

## Teoreettinen taustakeskustelu

Julkiso viittaa ihmiskoostumaan, joka käy julkista keskustelua jostakin yhteisesti merkittävästä asiasta (Pietilä & Ridell 1998; Pietilä 1999). Joukkoviestinnän kentällä käsitettä käytetään erotukseksi sellaisesta toiminnasta, jota määrittää pääasiassa kuluttaminen esitystä seuraavana yleisönä. Julkisen keskustelun tutkimusta viitoittaa keskeisellä tavalla Jürgen Habermasin (2004) teoretisoima julkisen tilan käsite. Habermas kuvaa 1800-luvun porvarillista julkista tilaa kansalaisten vapaista kokoontumisista ja sanomalehdistön uutisoinnista muodostuvaksi kriittis-rationaaliseksi keskusteluksi, joka käsittelee ajankohtaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä ja välittää kansalaisyhteiskunnan suhdetta valtioon. Joukkoviestinnän myötä julkinen keskustelu on Habermasin mukaan rapautunut institutionaalisesti säädellyksi, karnevalistiseksi, laskelmoiduksi äänestäjien kosiskeluksi.

Mediatutkijat ovat kritisoineet yli-idealisoitua julkisen tilan käsitettä epärealistiseksi ja hyödyttömäksi ja ehdottaneet julkisen tilan tarkastelua konkretisoidummin dynaamisina vuorovaikutusprosesseina, joihin toimittajilla on suuri vaikutusvalta (esim. Dahlgren 1995; Ridell 2004). Samaan keskusteluun on liittynyt käsitteellinen kiista mediaa seuraavien lukijoiden, katsojien ja kuulijoiden roolista julkisen keskustelun osallistujana. Ovatko median käyttäjät keskustelua seurattessaan yleisöä vai julkisoa? Julkisen keskustelun käymisessä syntyvä *julkiso* on terminä yhtäällä liitetty vain keskustelijoihin (Price 1995; Pietilä 2006) ja toisaalla myös sen seuraajiin (Livingstone & Lunt 1994; Dahlgren 1995). Veikko Pietilä ja julkisuuspiiri (2010) ovat käsitelleet aihetta

kattavassa kokoelmassaan, jonka teksteistä osa on tuttuja jo *Tiedotustutkimus*-lehden julkisoa käsittelevästä teemanumerosta vuodelta 1999. Teos esittelee Habermasista irrallisen joukkopsykologiaan kytkeytyvän perinteen, joka määrittelee julkison valmiin ryhmittymän sijasta tietynlaiseksi toimintamuodoksi (Ridell 2010). Tällaiselle diskursiiviselle julkisokäsitykselle ovat luoneet pohjaa erityisesti Robert E. Park ja tämän ajatuksia sattuvasti eteenpäin kehitellyt Herbert Blumer.

Herbert Blumerin (2010) mukaan julkiso lukeutuu massan ja joukon tavoin alkeistason spontaaneihin kollektiiviryhmittymiin siksi, ettei se synny suunnitelman tuloksena vaan reaktiona tietynlaiseen tilanteeseen. Julkiso ei siis ole olemassa vakiintuneena ryhmänä, vaan sen olemassaoloa määrittää esillä oleva kysymys, ja julkisot vaihtelevat kysymyksen myötä. Blumer painotta, että kysymyksen esilläolo on merkki sellaisesta tilanteesta, jota ei voida käsitellä kulttuurisen säännön pohjalta, vaan sen ratkaisu edellyttää kollektiivista keskustelua. (Emt. 125.)

Keskustelutarpeen synnyttämä julkiso on Blumerin määritelmän mukaan ihmisryhmä, joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa, joka on eri mieltä siitä kuinka sitä on käsiteltävä ja joka on antautunut keskustelemaan asiasta. Tavallisesti julkiso koostuu erilaisista eturyhmistä ja puolueettomammista, asioita etäämpää seuraavista ihmisistä. Julkisolle luonteenomaiset ristiriitasuhteet ja vastakkaiset näkemykset eivät näyttäydy ongelmana, vaan niiden katsotaan edistävän hyvin perusteltua järkiperaista pohdintaa. Ajaessaan omaa asiaansa eturyhmät pyrkivät samalla saamaan näkökannalleen tukea ja kannatusta ulkopuolisilta puolueettomammilta ryhmiltä. Ne, jotka eivät kuulu välittömiin eturyhmiin, ovat täten strategisessa ja ratkaisevassa asemassa: argumentointi suuntautuu pääasiassa heille. On myös syytä panna merkille, että väittelystä kehkeytyvä julkinen mielipide ei ole yksimielinen. Sitä voidaan pitää ennemminkin eräänlaisena yhdistelmämielipiteenä tai perustendenssinä, joka juontuu erilaisten mielipiteiden kamppailusta ja jota muovaavat niiden suhteellinen voima ja vastakkaisuuksien vaihtelu. Ristiriidoistaan ja monijänteisyydestään huolimatta julkisen mielipiteen eetos on yhteisöllinen: se suuntautuu kohti yhteistä ratkaisua. (Emt. 125–128.)

Blumerin kuvaus julkisosta syttyvänä ja taas purkautuvana toimintamuotona ei varsinaisesti käsittele mediajulkisuutta, mutta toiminnallisuuden korostaminen avaa näkökulman myös joukkoviestinten tuottamiin keskustelutiloihin (Ridell 2010, 8). Niiden puitteissa julkisuus, yleisyys ja kansalaisuus lomittuvat keskenään. Mediaesityksen vastaanottamiseenhan kuuluu lähtökohtaisesti yleisöyden elementti, mutta yleisönä olemista ei voi typistää vain kuluttajuuteen. Itse asiassa mediayleisöydestä on tullut keskeinen tapa, jolla ihmiset ylipäättään nivoutuvat yhteiskuntaan ja pitävät sitä yllä (Ridell 2006). Joukkoviestinnällisessä yleisöydessä on kyse julkisesta yleisyydestä, merkitysyhteisöjen jäsenyydestä, kollektiivisista identiteeteistä, julkisen toimijuuden normittamisesta sekä rakenteellisesta alisteisuudesta. Kiinnostavaksi kysymykseksi tältä pohjalta nousee se, millainen suhde mediaesityksen ja vastaanottajien välille kehkeytyy ja kuinka se rinnastuu muihin mahdollisiin mediasuhteisiin. (Emt. 251–253.)

Peter Dahlgren (1995) on korostanut massamedioidun julkisen tilan kytköstä yhteiskunnan rakenteellisiin ominaispiirteisiin ja yhteiskunnan jäsenten väliseen sosiokulttuuriseen vuorovaikutukseen. Hänen mukaansa kommunikoimisen olosuhteet ovat toi-

mivan demokratian keskeinen kriteeri. Kommunikaatio taas edellyttää sellaisia tiloja, joissa ihmisillä on kansalaisen roolissa pääsy yhteiskunnalliseen dialogiin yhteisesti tärkeistä kysymyksistä (emt. 9). Julkisessa tilassa ei ole kyse vain representaatioiden tuottamisesta, vaan se tarjoaa samalla paikan vuorovaikutukselle, joka muovaa sosiaalisia siteitä ja kollektiivista kuulumisen tunnetta (emt. 18–19). Tästä näkökulmasta keskustellevan julkison piiriin liittyminen on osa kansalaisuuden toteuttamista eli elettyä kokemusta yhteiskuntaan osallistumisesta (emt. 135–136). Mainitun kaltaista julkista tilaa ei ole missään valmiina, vaan se jää aina erilaisten tilojen ja käytäntöjen paikallisesti neuvotelluksi aikaansaannokseksi (emt. 147).

Erittelen artikkelissani televisiokeskusteluiden ohjelma-avauksissa kiteytyviä keinoja vastaanottajan muotoilemiseksi. Lisäksi havainnollistan syntyvien identifikaatioiden yhteyttä Blumerin diskursiivisen eli keskustelutilanteen kannatteleman julkison käsitteeseen. Analyyttinen fokukseni ovat siis erilaiset strategiat, joilla ohjelmantekijät rakentavat suhdetta television katsojaan. Esitän, että ajankohtaiskeskustelun katsojaa ei identifioida niinkään esitystä seuraavaksi kuluttajaksi, vaan tapa, jolla sitä puhutellaan, ehdottaa sille kansalaisuuteen kytkeytyvää roolia osana julkisoa. Vastoin kriittisiä huomioita julkisen tilan jäsentämisestä yksipuolisesti järjen ehdoilla (Koivunen 2008), artikkelissa tutkitaan myös, kuinka ohjelma-aloitusten puhuttelut operoivat erilaisilla tuntemuksilla. Aineisto tarjoaa mahdollisuuden tutkailla sitä vähälle huomiolle jäänyttä aluetta, millaista affektiivisuutta ja millaisia tunnelatauksia julkisoutteen kytkeytyy (vrt. Pietilä & Ridell 2008).

## Metodologiset välineet

Aineistona tutkimuksessa on kolme syyskuun 11. päivän terrori-isku ja niiden jälkeistä terrorismin vastaista sotaa käsittelevää televisiokeskustelua vuodelta 2001: A-Talk, Tervo & Päivärinta ja Ajankohtaisen kakkosen teemailta. Syyskuun 11. ei uutisena ole analyysin keskiössä, mutta tapahtumana se oli riittävän suuri herättämään vilkkaan ja pitkään kestävä julkisen keskustelun monella eri areenalla. Tutkimusaineisto sisältää kaikki aikakauden ohjelmistoon kuuluvat suorat monenkeskiset yhteiskunnallis-poliittiset keskusteluohjelmat. Analysoin kustakin ohjelmasta aloituksen eli suoraan kameran ja katsojalle suunnatun alkujuonnon. Sanallisen litteraation lisäksi havainnollistan studiotilaan, kuvakerrontaan, eleisiin ja ilmeisiin liittyvää viestintää still-kuvien avulla.

Tutkimus paikantuu institutionaalisen vuorovaikutustutkimuksen perinteeseen (Drew & Heritage 1992; Arminen 2005), jossa tarkastellaan osallistujien tilanteisia menetelmiä institutionaalisten tehtävien ja identiteettien aikaansaamiseksi. Televisiokeskustelun aloitus on esitysmuodoltaan monologinen, joten siihen ei voi suoraan soveltaa menetelmää vuoro vuorolta etenevästä merkitysten muodostumisesta. Katsojan responssi ei ole saatavilla. Kuitenkin myös monologisesta puheesta voidaan tutkia sen sijaintia, sekventiaalista organisaatiota, seuraamuksia, oletettua vastaanottajaa ja osallistujien välistä roolijakoa (Arminen 2005, 117–118). Broadcast-puhe on omanlaisensa vuorovaikutuksen muoto, jonka erittelemisessä keskeistä on sanallisen merkitystuotannon sijaan tarkas-

tella myös sanotun kommunikatiivista intentionaalisuutta eli sitä, *kuinka* asia on sanottu ja millaisia kommunikatiivisia tarkoituksia palvellen (Scannell 1991, 11). Yhtenä kommunikation työvälineenä toimivat puheen emotionaaliset lataukset.

Tarkennan huomioni ohjelma-aloitusten *recipient designiin* eli puheen suuntaamiseen tietylle vastaanottajalle, jonka identiteettiä vuoronmuotoiluissa implikoidaan (Sacks ym. 1974). Televisuaalisen kuvan monikerroksisuuteen tartun multimodaalisen vuorovaikutuksen välinein (Haddington & Kääntä 2011). Erittelen siis vastaanottajan muotoilua erilaisten kehollisten, tilallisten, materiaalistien ja verbaalisten resurssien ajallisesti jäsenytyneenä yhteistuotoksena (ks. Goodwin 2000). Tukena analyysissä käytän myös havaintoja toimittajien tyyppillisestä televisioesiintymisestä (Isotalus 1996) sekä tutkimusta kasvoniilmeistä tunteiden viestittäjänä ja vuorovaikutuksen säätelijänä (Ekman 1982; Peräkylä & Ruusuvuori 2012). Yleisöys voidaan käsitteenä kytkeä sekä kuluttajan että kansalaisen kulttuuriin kategorioihin, ja näitä yleisöyden eri aspekteja työstän jäsenkategoria-analyysin sovelluksilla (Lepper 2000). Tunnistettavan kulttuurisen kategorian voi sanallisen kuvauksen lisäksi tuottaa myös se, mitä nähdään tapahtuvan (Sacks 1972). Toisin sanoen identifikaation voi tuottaa jo tietyn toiminnon aktivoiminen ja tähän liitettävissä oleva kulttuurinen kategoria. Katsojan kategorisoimisessa käytetään apuna niin verbaalista kuin visuaalistakin viestintää, jotka yhdessä määrittävät ohjelman katsojalle ehdottamaa julkista toimijaroolia (vrt. Ridell 2006).

## Katsojan osallistaminen ja identifioiminen

Analysoin aineistoa kolmesta limittäisestä ja toisiaan täydentävästä näkökulmasta: 1) tilallinen viestintä (sisäänmeno, kameran käyttö, tilan järjestely, materiaaliset artefaktit), 2) keholliset eleet (liikkuminen, katseet, ilmeet, eleet, tunnelmaukset) ja 3) verbaalinen kommunikaatio. Toiminnallisesti ohjelman aloitus jäsenyyteen kolmeen vaiheeseen: sisäänmenoon (kuvallinen materiaali ennen juonnon alkamista), juontoon, sekä juonnonjälkeiseen merkitsevään katseeseen ennen seuraavan ohjelmaosion alkamista. Yhdessä nämä vaiheet luovat keskusteluille erilaisia moraalisis-emotionaalisia kehyksiä, jotka aktivoivat julkisen toimija-aseman. Sisäänmenossa vastaanottajan julkisouttamisen artikuloituu tavoissa ottaa katsoja vastaan. Juonnon aikana korostuu juontajien keskinäisen viestinnän, katseiden ja eleiden osuus julkisen tilan säätelyssä. Loppuilmeet puolestaan kommunikoivat erilaisia poliittisesti viritettyjä tunnetiloja, jotka verbaalisina taukoina lataavat erityisen tilan katsojan osallistamiselle ja katsojalta odotetulle vastareaktiolle (vrt. Peräkylä & Ruusuvuori 2012). Verbaalisen osuuden pituus vaihtelee ohjelmissa vajaasta minuutista viiteentoista sekuntiin.

Juonnoissa julkisoutta tuotetaan keskinäistä tietoa, vastuuta ja toimijuutta korostavilla puhutteluilla. Käsiteltävä tapahtuma merkitään uutisarvoiseksi ja yhteisesti tärkeäksi korostamalla sen ajankohtaisuutta ja dramaattisuutta. Keskeistä aiheen esittelyssä on yhteistä taustatietämystä merkitsevän episteemisen position ottaminen. Julkinen keskustelu aiheesta on jo meneillään, ja sen oletettu tuntemus luo suhteen toimittajan ja katsojan välille. Toinen merkittävä piirre juonnoissa on ristiriidan esiin

tuominen, mikä herättää moraalisia kysymyksiä ja kutsuu pohtimaan näihin vastauksia. Kolmas seikka on juontojen tapa korostaa toimintatilan avoimuutta ja epävarmuutta. Avoin tilanne edellyttää ratkaisuja ja samalla myös mahdollistaa poliittisten toimintavaihtojen tekemisen, mikä kasvattaa painetta mielipiteen muodostamiseen. Aineistoesimerkit havainnollistavat, kuinka eri tavoin tämä asetelma voidaan ohjelmissa rakentaa.

### TERVO & PÄIVÄRINTA: "SOTAAN TERRORISMIA VASTAAN?" 17.9.2001

\* TOIMITTAJAT: Kari Tervo (T1) ja Susanne Päivärinta (T2)  
(Intron kesto 15 sekuntia)

1)



2)



1    ▣**KUVA 1**▣ (1.0) (nostaa pään papereista)  
2    ▣**KUVA 2**▣ (0.5)  
3    T1: .hhhhh wanted ▣**KUVA 3**▣ (.) dead or  
4    alive, (.) halutaan (.) elävänä  
5            \*KARI TERVO\*  
6    tai kuolleen, .hh tnäin oli  
7    tapana sanoa (.) yhdysvaltain  
8    villissä lännessä aikanaan, (.)  
9    näin sanoo yhdysvaltain  
10    presidentti tänään.=▣**KUVA 4**▣ (0.5)  
11    ▣**KUVA 5**▣ (1.0) (kääntää pään sivulle)

3)



4)



5)



Keskustelu on lähetetty kuusi päivää terrori-iskujen jälkeen. Ohjelma alkaa suora-  
viivaisesti ruutuun ilmestyvällä puolilähikuvalla (kuva 1) toisesta toimittajasta (r. 1–2).  
Orientoitumistilana ja katsojan vastaanottajana toimii katseen nostaminen papereista  
ylös kameraan ja puolen sekunnin sanaton närkästynyt tuijotus kohti kameraa (leuka  
ylhäällä, kulmat vähän kurtussa, suupielet alaspäin) (kuva 2). Katseen nostaminen kohti  
katsojaa on painokas ele, joka tavoittelee tämän vastakatsetta voimakkaammin kuin  
aloitus, jossa toimittaja katsoisi kameraan alusta alkaen. Ele toimii tässä vastaanotta-  
jan huomion varmistavana haastavana kutsuna (*summons*) (ks. Schegloff 2007, 48–49),  
jonka painoarvoa lisää vielä odottava hiljaisuus ennen puheen alkamista. Toimittajan  
tuotunut ilme virittää avaukseen negatiivisen tunnetilan, joka pohjustaa tulevaa juon-  
toa ja säilyy läpi ohjelma-avauksen (vrt. Kaukoma 2013). Toimittaja istuu lattialla  
kirkkaanpunaisen tuolin edessä, ja myös studion taustaseinä on punertava. Provokatiiv-  
inen väritys korostaa aloituksen affektiivisuutta.

Aiheen esittelevä juonto on lyhyt ja pelkistetty (r. 3–10). Kamerakuva pysyy koko juon-  
non ajan paikallaan, puolilähikuvana toimittajasta (kuva 3). Merkilläpantavaa on, että  
toimittaja ei taustoita aihetta juuri yhtään. Juonto ottaa annettuna, että katsoja tietää,  
mitä on tapahtunut ja mistä puhutaan. Ainoa toimija, joka juonnossa mainitaan, on mer-  
kittävää valtaa pitävä Yhdysvaltain presidentti (r. 9–10). Puheessa korostetaan tapahtu-  
mien ajankohtaisuutta. Toimittaja tekee eron vanhan menneen ajan ja tämänpäiväisten  
puheiden välille (r. 6–10). Rinnastamalla presidentin sanomiset moraalisesti primitiivi-  
seen villiin länteen toimittaja tuottaa samalla ristiriidan ajan kulumisen ja moraalikoo-  
din muuttumattomuuden välille. Tilanne näyttäytyy sellaisena, joka vaatii pohdintaa.  
Presidentin sanoja ei raportoida imperfektissä, vaan niihin viitataan preesensissä. Juon-  
nossa implikoidut tapahtumat esitetään näin keskeneräisinä ja presidentin sanojen seu-  
raukset vielä avoimina. Tilanne vaatii reagointia, ja siihen on mahdollista vielä vaikuttaa.

Toimittajan tyyli ja topakka äänenpaino ilmaisee, että suhtautuminen presidentin lau-  
sumaan on kriittinen. Tätä korostaa vielä vihainen ilme juonnon päättävässä loppukat-  
seessa (kulmat kurtussa, silmät suurina, suu voimakkaasti mutrussa ja huulet yhteen  
puristettuna) (kuva 4). Toimittaja katsoo kameraan vihaisesti mutta ei ole vihainen  
vastaanottajalle. Katsojan huomion haastava katsekontakti kohti kameraa, alkuihmeen  
affektiivinen lataus, tiedollisen taustoituksen puuttuminen, implisiittinen arvostelma  
sekä juonnonjälkeinen merkitsevä katse paikantavat vastaanottajan yhteisesti jaettuun  
episteemiseen ja moraaliseen positioon, jonka puitteissa toimittaja kutsuu katsojaa när-  
kästymään kanssaan. Ohjelman avaus päättyy siihen, että toimittaja kääntää katseensa  
voimakkaasti yläviistoon (kuva 5) ja siirtää näin vuoron vieressä tuolilla istuvalle toiselle  
toimittajalle, joka alkaa sitten haastatella amerikkalaista keskusteluvierasta.

Toimittaja ja katsoja ovat ohjelman avauksessa ikään kuin silmäysten kahden kesken  
(vrt. Isotalus 1996, 40). Toimittajan vahva negatiivinen tunnekieli ja puheeseen jätetyt  
tiedolliset aukot ja moraalivihjeet puhuttelevat katsojaa henkilökohtaisesti tietyn tiedol-  
lisen ja poliittisen yhteisön jäsenenä ja vastuuttavat myös katsojan ottamaan moraalisen  
position käsillä olevaan aiheeseen. Katsojan osallistaminen julkiseen keskusteluun teh-  
dään korostetun affektiivisesti. Moraalisesti närkästynyt toimittaja näyttäytyy samalla  
vastuullisena ja kriittisenä vallan vahtikoirana.



## A-TALK: "SOTA TERRORISMIA VASTAAN" 19.9.2001

\* TOIMITTAJAT: Riikka Uosukainen (T1) &amp; Seppo Toivonen (T2)

(Intron kesto 52 sekuntia)

1)



2)



1 T1: **[KUVA 1]** .hhh  
 2 hyvää (.) keskiviikkoiltaa, (0.2)  
 3 .thhh nyt voi kai [ sanoa ] että (.)  
 4 **[KUVA 2] (zoomaa)**  
 5 hh maailma pidättää hengitystään. hh  
 6 yhdysvallat (.) valmistelee (.) **3)**  
 7 vasta[iskua, ] (.) .thh ja3)  
 8 **[KUVA 3] (zoomaa)**  
 9 \*RIIKKA UOSUKAINEN\*  
 10 (.) nyt odotetaan hh minne hh (.)  
 11 [milloin ] ja (.) miten.  
 12 **[KUVA 4] (zoomaa)**  
 13 (.)



4)



14 T1: .thh (.) mutta (.) #m# >samaan  
 15 aikaan< (.) maailmalla on myös  
 16 (.) noussut kysymyksiä (0.2)  
 17 siitä (0.2) .thh missä ovat  
 18 todisteet bin ladenia vastaan,  
 19 \*www.yle.fi/a-talk\*  
 20 (.) .thh ja (.) siitä (0.2)

21 johtaako tämä (.) kaikki (.) koston kierteeseen.

23 T2: .hh se askarruttaa myös länsi-euroopan &lt;maita&gt; jotka ovat antaneet

24 täyden (.)poliittisen tukensa (0.2)

25 yhdysvalloille,  
 26 \*SEPPO TOIVONEN\*  
 27 =>ja mieltivät nyt<  
 28 .hhh [ minkä ]laiseen sotaan  
 29 [≡KUVA 5≡]  
 30 terrorismia h vastaan ne ovat (.)  
 31 sitoutumassa, (0.5) .hhh ranskan (.)  
 32 chirac kävi juuri washingtonissa  
 33 hhhh öö britannian (.) blair on

5)



6)



34 sinne menossa, (0.8) tässä (0.2)  
 35 kirjeenvaihtajiemme (.) raportit  
 36 siitä, (0.5) ööö'hh  
 37 minkälaisia ovat asenteet  
 38 kolmessa tärkeimmässä (.)  
 39 länsieuroopan maassa.=  
 40 =≡KUVA 6≡ (1.2)

Keskustelu on lähetetty kahdeksan päivää terrori-iskujen jälkeen. Juonto alkaa toimittajan sisäänhengityksellä välittömästi, kun kuva studiosta tulee ruutuun (kuva 1). Varsinaista juontoa edeltävää orientoitumistilaa ei siis ole. Kaksi toimittajaa seisoo studion perällä korkean pöydän takana kynät kädessään ja irrallisia papereita edessään. He katsovat kohti kameraa. Studiovieraat on asetettu istumaan kaareen toimittajia kohden (kuva 2). Yhdessä toimittajat ja keskustelijat muodostavat ikään kuin ringin, jonka sisään katsoja johdatetaan zoomaamalla kuva hitaasti juonnon aikana studiovieraiden selkien välistä puolikuvaksi toimittajista pöydän ääressä (kuva 3). Taustaseinän sinivioletti kuva myötäilee sävyltään kameran viileää liikettä.

Juonto alkaa muodollisella tervehdyksellä (r. 2), joka muistuttaa uutisten aloitusta (vrt. Isotalus 1996, 134). Tervehdyksen avulla toimittaja ottaa katsojaan kvasi-interaktiivisen kontaktin ja korostaa samalla, että kyseessä on suora lähetys. Asiallinen ja etäännytetty sävy jatkuu toimittajien vuoronmuotoilussa. Ilmaukset ovat varovaistettuja ja passiivimuotoisia. Juonossa korostetaan aiheen dramaattisuutta mutta laimennetussa nollapersoonassa. Aihetta ei juurikaan taustoiteta, vaan toimittaja menee suoraan päivänpolttavien keskeneräisten tapahtumien pohdintaan. Juonto nostaa esille maailmalla heränneen epävarmuuden ja ristiriitaisuuksia ilmentävät avoimet kysymykset (r. 14–21). Rauhallisesti ja vähäeleisesti tuotetun juonnon aikana toimittajat katsovat tiiviisti joko papereita, kameraa tai äänessä olevaan puhujaa, mutta eivät kertaakaan vaihda katseita keskenään (kuvat 4 ja 5). Keskinäistä kontaktia vältetään, ja huomio on itse asiassa. Toimijoina mainitaan maailma, Yhdysvallat, Länsi-Euroopan maat sekä Ranskan ja Britannian johtajat. Lopuksi mennään omien kirjeenvaihtajien raporteihin ja videoinsertteihin ydin-Euroopan asenneilmastosta, Saksasta, Ranskasta sekä Britannian, mikä korostaa välitöntä tiedonsaantia ja isoa uutisorganisaatiota ohjelman taustalla.

Viimeinen ilme katsojille ennen inserttiä on suupieliä mutristava vakava katse (kuva 6). Toisistaan lievästi pois päin nojautuneet toimittajat eivät tuo itseään esiin, mutta kaikessa pidättyväisyydessäänkin he näyttävät vakavilta ja huolestuneilta. Tässäkin ohjelma-aloituksessa meneillään oleviin tapahtumiin liittyy epäilyttäviä ristiriitoja, jotka edellyttävät yhteistä pohdintaa. Mutta tällä kertaa esitystapa on persoonaton ja etäännytetty. Katsojaa osallistetaan yhteiskunnallisen aiheen käsittelyyn rationaalisella tasolla, tarjoamalla tälle pääsyä tuoreen tiedon piiriin, ajankohtaisen informaation äärelle. Avaus puhuttelee valveutunutta katsojaa, joka haluaa ennen kaikkea tietää, missä mennään ja mitä maailmalla tapahtuu. Toimittaja puolestaan asettuu neutraaliksi tiedolliseksi auktoriteetiksi, jonka välityksellä tieto kulkee ja joka seuraa tarkkaavaisesti myös maailman johtajien liikkeitä.

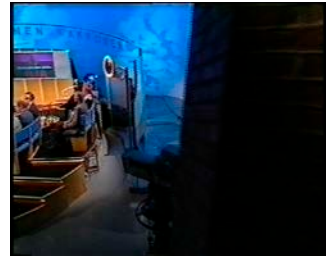
#### AJANKOHTAINEN KAKKONEN: ”MAAILMOJEN SOTA” 2.10.2001

\* TOIMITTAJAT: Helena Itkonen (T1) & Jan Andersson (T2) + kasvoton ääni (X)  
(Intron kesto 59 sekuntia)

1)



2)



1 **▣KUVA 1▣ (lähetysvalo vilkkuu seinässä)**

2 X: suora lähetys (.) TV kahden

3 studioilta **▣KUVA 2▣ (kääntyy kohti keskustelijoita)**

4 (.) tampereelta.

5 (6.0)

6 **▣KUVA 3▣ (kääntyy kohti keskustelijoita)**

7 **▣KUVA 4▣ (zoomaa lähemmäs, toimittajat astelevat areenalle)**

3)



4)



8 (2.0) **»KUVA 5«** (zoomaa lähemmäs)  
 9 T1: =koko (.) maailma pidättää henkeään  
 10 ja odottaa yhdysvaltain kosta kolmen  
 11 \*HELENA ITKONEN\*  
 12 viikon takaiseen >terrori<-iskuun,  
 13 .hhh nyt on jo alettu ihmetellä, (.)  
 14 miksi isku viipyy.

15 \*JAN ANDERSSON\*  
 16 T2: mt' sota terrorismia vastaan on jo  
 17 (.) käynnistynyt, yhdysvaltain  
 18 ympärille on syntynyt <epäpyhä>  
 19 liitto jossa yhtenä (.) tukipylväänä  
 20 on EU ja (.) sen mukana [ suo]mi.

21 **»KUVA 6«**  
 22 T1: kun (.) suomi on mukana (.)  
 23 terrorismin vastaisessa taistelussa  
 24 .hh niin (.) minkä puolesta (.) suomi  
 25 taistelee. (0.5) onko (.) viha ja (.)  
 26 kosto oikeutettua, (.) .h onko  
 27 koston kierre (.) välttämätön.

28 T2: onko nyt yy syntymässä uusi >rintama<  
 29 kristityt vastaan (.) muslimit,  
 30 .hhh mitä sanoo kristinuskko, (.) mitä sanoo (.) islam tappamisesta,

7)



31 .hh keskustelijoina tänä iltana (.)  
 32 muslimeja [ <ja> ] kristittyjä,  
 33 **»KUVA 7«**  
 34 (.) asian>osaisia< ja (.)  
 35 asiantuntijoita.=  
 36 **»KUVA 8«** (0.5)

5)



6)



8)



Keskustelu on lähetetty kolme viikkoa tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen. Kahdesta edellisestä ohjelmasta on siis kulunut kaksi viikkoa, mutta uutiskaaren vaihe on sikäli sama, että Yhdysvallat ei ole vielä kukaan toimeenpannut sotilaallisia vastatoimia, eikä syyllisistä ole edelleenkään tuotu näyttöjä julkisuuteen. Ohjelma lähtee liikkeelle yleiskuvalta kulissien takaa, studion eteisestä, jossa lähetys-valo vilkkuu seinällä (kuva 1). Anonyymi miesääni (r. 2–4) mainitsee lähetysten suoruuden ja tuotantopaikan. Tämän jälkeen katsoja johdatetaan keskinäistä etäisyyttä purkavalla ja vertaisuutta korostavalla kamera-ajolla eteisestä kulissien halki ja toisen kameran ohi studiotilaan studiovieraiden äärelle (kuvat 2 ja 3). Studiovieraat istuvat kahdessa rivissä ja kahdessa kaareissa toisiaan vastapäätä, kasvot viistosti kohti kameraa (kuva 4). Kaksi toimittajaa astuu esiin sermien takaa ja kävelee lähentyvää kamerakuvaan vastaan. Juonto alkaa toimittajien vasta kävellessä paikalleen (kuva 5). Puheen alkaessa kuva leikkautuu asteen lähemmäs ja pysähtyy sitten puolikuvaksi toimittajista, jotka asettuvat keskusteluvieraiden keskellä olevaan tilaan seisomaan. Katsoja otetaan tässä aloituksessa mukaan hyvin konkreettisesti viemällä tämä eteisestä studioon vierasjoukon äärelle. Katsoja saapuu paikalle juuri ennen toimittajia ja varsinaista aiheen esittelyä, mikä voimistaa tuntua paikalle kokoontuneiden ihmisten joukkoon kuulumisesta.

Juonnon alussa viitataan meneillään oleviin tapahtumiin ja korostetaan aiheen dramaattisuutta, ajankohtaisuutta ja keskeneräisyyttä (r. 9–14). Taustoitto on jälleen hyvin pelkistetty. Alkuperäisen uutistapahtuman esittelyksi riittää pelkkä maininta, ja nyt keskitytään pohtimaan sen seuraamuksia. Toimijoina ovat maailma, EU, Suomi, kristinusko ja islam. Konfliktitilanne kotoperäistetään (vrt. Hester 2002, 26) koskemaan EU:n myötä myös Suomea (r. 16–20). Kansallinen ”me” on vahvasti tapahtumissa mukana tekemässä moraalisia toimintavalintoja (r. 22–27). Toimittajien esittämät moraalikysymykset implikoivat tilanteeseen sisältyviä ristiriitoja, jotka juonto virittää keskustelun pohdittavaksi. Aikamuoto muuttuu samalla (r. 22) raportoivasta perfektistä preesensiksi, mikä korostaa tapahtumien avoimuutta ja tuottaa ratkaisuja vaativan toimintatilan. Aiheen esitetään jakautuvan rintamalinjaksi, jonka osapuolten kerrotaan olevan edustettuina keskustelussa (r. 28–32). Fraasi ”asianosaisia ja asian-tuntijoita” viittaa keskustelijajoukon laajuuteen ja sekalaisuuteen (r. 34–35). Läsnä on monenlaisia näkökulmia. Provokaatiota lisää vielä toimittajien taustalla näkyvä ohjelman otsikko ”Maailmojen sota -ilta”.

Toimittajien elekieli eroaa selvästi edellisistä ohjelmista. Toimittajat seisovat avo-tilassa kädessään lehtiä, jota he välillä vilkaisevat ja seuraavat. Fyysinen liikkuminen studiotilassa tuo rooliin dynaamisuutta ja inhimillisyyttä. Ohjat ovat toimittajilla, mutta he toimivat ikään kuin maan tasolla, studiovieraiden keskuudessa. Toimittajat projisoivat puheenvuoron vaihtumista katseen vaihdolla keskenään ja hymyilevät toinen toisilleen (kuva 6), mikä tuottaa kollegiaalisuutta ja yhteishenkeä toimittajien välille. Juonnon viitatessa läsnä oleviin vastakkaisiin osapuoliin toinen toimittajista vilkaisee vierasjoukkoa ja hymyilee myös heille (kuva 7). Tuttavallisilla eleillä studiossa toimittajat rakentavat läheisyyttä katsojan kanssa (Isotalus 1996, 155). Keskusteluvieraiden katsominen juonnon aikana ottaa keskustelijat mukaan toimittajan ja katsojan välille syntyvään suhteeseen. Asian äärellä ollaan kaikki yhdessä. Hymyllä toimittajat

viestittävät, että rintamalinjaa ja erimielisyyttä pedatessaankin keskusteluun lähde-tään hyvässä hengessä.

Myös viimeinen ohjelma-avauksessa nähtävä ilme on katsojille kohdistettu ystä-vällinen hymy (leuat sopuisasti alhaalla, toimittajat aavistuksen toisiaan kohti kään-tyneenä) (kuva 8). Ohjelma jatkuu tunnusmusiikin soidessa kameraleikkauksella ruu-tuun, jossa lukee illan otsikko, ja siitä hidastettuun videoinserttiin WTC-torniin tör-määvästä lentokoneesta. Toimittajien elekielen ristiriitaisuus sotaan, rintamalinjoihin ja tappamiseen nähden on ilmeinen. Kolmen viikon aikaperspektiivin voi osaltaan ajatella keventävän tunnelmaa, mutta väitän eleillä olevan myös tarkoituksenmukai-sempi funktio. Iloisuus, läheisyys ja ystävällisyys pehmentävät provosoitua erimieli-syyttä ja kahtiajakoja. Niillä luodaan yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä moniperspektiivi-sen keskustelun pohjaksi. Julkiso rakentuu tässä ohjelmassa nimenomaan keskinäisen erimielisyyden aspektin varaa. Katsoja osallistetaan solidaarisessa hengessä mukaan ”erimielisen mutta keskusteluun antautuvan” julkison joukkoon ja vastuutetaan näin pohtimaan yhteistä yhteiskunnallista dilemmaa eri osapuolten näkökulmasta. Toimit-tajat näyttävät monipuolisen kansalaiseskustelun fasilitaattoreina ja hyvänhenki-sen väittelyn erotuomareina.

## Julkisen tilanteen prosessuaalisuus

Kun olen esitellyt video-otteita ohjelma-aloituksista datasessioissa ja seminaareissa, ne ovat herättäneet hilpeyttä. Kari Tervon vihainen mulkoilu tai hengityksen pidättely viikkotolkulla naurattaa, kun uutisaiheen synnyttämä kohu on hälvennyt. Simuloides-saan vuorovaikutusta katsojien kanssa televisiotoimittajat pyrkivät antamaan vaiku-telman yhteisestä tila-aika kokemuksesta (vrt. Isotalus 1996, 158). Suorassa ajankoh-taiskeskustelussa tämä ominaisuus korostuu. Mukaan kutumisessa on kyse tuntumi-sesta, samaistumisesta ja eletystä osallisuudesta (vrt. Lehtonen & Koivunen 2011). Kun määritellään julkista keskustelua käyvän ihmisjoukon ideaalia, on pidettävä mielessä modernin yhteiskunnan reunaehdot kansalaisten poliittiseen osallistumiseen. Yhtei-nen keskustelu porvarillisen julkisuuden mielessä ei näin suuressa kollektiivisessa muodostelmassa enää tule kysymykseen (Pietilä 2008, 284). Kansalaisten kasvokkai-sen osallistumistilojen tilalle ovat tulleet viestinten diskursiiviset julkisuustilat (Ridell 2004, 10). Demokraattisen järjestelmän toimivuuden kannalta julkisen tilan ei kui-tenkaan pitäisi pelkistyä vain mediailmiöksi, vaan kansalaisuuden on tultava todeksi elettyä kokemuksena ja identiteettinä, johon liittyy yhteisöllisyyden, kuulumisen ja osallistumisen ulottuvuus (Dahlgren 1995, 135). Tuntemus kansalaisuudesta on vah-vasti kytköksissä medioiduissa julkisissa tiloissa tapahtuviin puhutteluihin.

Yhteisöllisenä puhutteluna ajankohtaiskeskustelut eivät näytilään tilana vaan tilanteena ja prosessina. Kolme erilaista televisiokeskustelua painottavat oh-jelma-avauksissaan huomattavan samanlaisia aspekteja, mikä tuo näkyviin monen-keskisten keskusteluohjelmien geneerisen yhtäläisyyden. Kaikissa ohjelmissa koros-tetaan ajankohtaisuutta, jaettua tietämystä, tilanteeseen sisältyviä ristiriitoja sekä

tapahtumien keskeneräisyyttä tavalla, joka voimistaa vastaanottajan poliittisen kuuluvuuden ja osallisuuden tunnetta. Esitetyt ristiriidat rekonstruoivat käsillä olevan kysymyksen, jota keskusteluun on kokoonnuttu yhdessä pohtimaan. Yhteisesti jaettu episteeminen positio tuottaa osapuolille jäsenyyden osana diskursiivisen julkisuuden muodostamaa tiedollista yhteisöä. Keskeneräisyydellä motivoidaan puolestaan poliittista toimijuutta. Ristiriitaisten tapahtumien avoimuus synnyttää ratkaisuja vaativan ja mahdollistavan toimintatilan. Asetelma mobilisoi toimijaryhmän, jonka tunnusmerkit viittaavat määritelmällisesti ajankohtaiskeskustelua käyvään diskursiiviseen julkisoon. Television katsojaa ei jätetä pelkäksi sivusta seuraajaksi, vaan ohjelma-avaukset lataavat tälle inklusiivisen, osallistavan ja jopa velvoittavan toimijaroolin kysymyksen käsittelyssä. Velvoittavuus syntyy rationaalisten ja affektiivisten puhuttelujen yhteistuotoksena. Erityisesti juonnonjälkeinen äänetön loppukatse luo moraalisesti ja emotionaalisesti latautuneen tilan vastaanottajan odotuksenmukaiselle reaktiolle (vrt. Peräkylä & Ruusuvaara 2012, 88). Närkästynyt, huolestunut ja ystävällinen loppuilme toimivat kukin edeltävän juonnon tunneviritystä voimistaen, avauksessa aktivoituja osallistujaroleja selkeyttäen ja katsojan identiteettiä yhteiskunnallisen keskustelun osallisena säädellen.

Julkiseen keskusteluun osallistuminen on kansalaisen roolissa toimimista (Dahlgren 1995, 120–121). Ohjelmien erot osoittavat, että kansalaisuuteen ja toimittajuuteen kytkeytyviä ihanteita voidaan erilaisten demokratian teorioiden pohjalta työstää monin eri tavoin (vrt. Vesa 2010). Ensimmäisessä ohjelmassa katsojaan luotu kontakti on korostetun henkilökohtainen. Toimittajan vastaanottajaan kohdistama vihasunut katse ja vallanpitäjää kritisoiva juonto kutsuvat katsojan reagoimaan tunnetasolla voimakkaaseen moraaliseen närkästyksen ajankohtaisessa yhteiskunnallisessa kysymyksessä. Ohjelma puhuttelee itsellisesti ajattelevaa ja vastuuntuntoista kriittistä kansalaista. Toisessa ohjelmassa pääosassa ovat informaation välittäminen ja toimintavaihtoehtojen rationaalinen pohdinta. Avauksessa katsoja johdatetaan ajankohtaisen tiedon piiriin toimittajien pöydän äärelle. Tunnelatauksena vähäeleisten toimittajien muodollisessa käyttäytymisessä on vakavuus, uhka ja huolestuneisuus. Katsojaksi muotoillaan itseään valistava, aikaansa seuraava ja yhteisistä asioista perillä oleva kansalainen. Kolmannessa ohjelmassa studio muodostaa ikään kuin areenan, jonka keskelle maanläheiset toimittajat astelevat esittelemään aihetta. Katsojaa ei kuitenkaan kutsuta yleisöksi esitykseen, vaan tämä tuodaan vertaistavan kamera-ajon mukana eteisestä kulissien halki keskustelijoiden joukkoon. Läheisyyttä, yhteisyyttä ja ystävällisyyttä korostavilla katseilla toisiinsa, keskustelijoihin ja kameraan toimittavat petaavat solidaarisen pohjan korostetun erimieliseen monenkirjavaan väittelyyn akuutista yhteiskunnallisesta dilemmasta. Katsojaa puhutellaan aktiivista kansalaisyhteiskuntaa ja moniperspektiivisen demokratian ihanteita kannattavana kollektiivikansalaisena.

Televisiokeskustelujen toimintakentässä närkästys, huoli ja solidaarisuus ovat emootioita, jotka operoivat relationaalisesti eli osallistuvat arkipäiväistyneiden sosiaalisten identiteettien ja valtasuhteiden tuottamiseen (vrt. Hardin & Pribram 2004, 3–4). Emootiot toimivat ohjelma-avauksissa institutionaalisten tehtävien palveluksessa. Ne

vahvistavat kukin erilaisia versioita ihanteellisesta toimittajuudesta: kriittistä vallan vahtikoiraa, neutraalia tiedonvälittäjää ja moniperspektiivisen kansalaiskeskustelun fasilitaattoria. Samalla nämä toimittajien identifikaatiot affekteineen koko ajan projisoivat katsojien ja keskusteluvieraiden institutionaalisia rooleja ja ehdottavat näille identiteettejä. On selvää, ettei joukkoviestinnällinen, journalistinen keskusteluohjelma voi korvata Habermasin (2004) teoretisoimaa porvarillista julkisoa. Voimakkaasti toimittajajohtoinen, käsikirjoitettu, katsojalukuja tavoitteleva, kärjistetty ja eheäksi ohjelmakokonaisuudeksi paketoitu keskustelu on väistämättä sidoksissa median institutionaaliin, taloudellisiin ja poliittisiin reunaehtoihin. Mediayleisön näkökulmasta joukkoviestinnän puhuttelut sisältävät aina rakenteellisen alistaisuuden (Ridell 2006, 251). Kommunikaation asetelma on jo lähtökohtaisesti vinoutunut suhteellisen harvojen puheeksi ja valtaosan kuuntelijuuksi (Pietilä 2008). Äännettömäksi jääminen ei kuitenkaan mielestäni mitätöi ajankohtaiskeskustelun seuraajan osallistumista poliittiseen keskusteluun. Ei edes silloin kun katsoja jättää käyttämättä nykyisin tarjolla olevan mahdollisuuden kommentoida keskustelua ohjelman verkkosivuilla.

Julkison ja yleisön suoraviivainen asettaminen vastakkain on ongelmallista. Julkisuus, kansalaisten julkinen toimeliaisuus, määritellään tällöin vastakohtana yleisöydelle eli kuluttamiselle, seuraamiselle ja vastaanottamiselle (Pietilä & Ridell 2008, 102). Kun keskeiseksi julkisena olemisen kriteeriksi nostetaan puheenvuorojen tuottaminen (Pietilä & Ridell 2010, 342), on luonnollista, ettei ajankohtaiskeskustelun televisiokatsojaa lueta julkison piiriin. Nähdäkseni julkisesti äänessä oleminen ei määritelmänä kuitenkaan tavoita julkisoksi kutsuttua joukkomuodostumaa. Varmasti jo 1800-luvun kahviloissa on ollut niin, ettei jokainen paikalla olija aina käytä suunvuoroa. Enemminkin voisi ajatella, että hiljentyminen vuorollaan vastaanottamaan toisten puheenvuoroja on aidon dialogisuuden edellytys. Onkin vaikeaa ymmärtää, miksi vastaanottajan rooli on tulkittu passiivisuudeksi. Onko Ajankohtaisen kakkosen ja Pikku kakkosen yleisöys todella rinnastettavissa yhdeksi ja samaksi kuluttajuudeksi? Vastaanottamisen ulossulkevasta määritelmästä puuttuu se julkison puolueettomampi ja etäämpää seuraava osa (Blumer 2010, 128), jota keskustelijat yrittävät argumenteillaan vakuuttaa. Ison yleisön läsnäolo on keskeinen osa modernin ajan poliittista mielikuvitusta (Taylor 2004, 85–87). Julkinen keskustelu olisi mieletöntä ilman oletusta sitä seuraavasta yleisöstä ja isommasta keskustelun virrasta, johon argumentit suhteutuvat. Tässä mielessä televisiokatsojat ovat yleisön asemassa. Mutta korostetakoon, että televisiokeskustelun puhuttelut rakentavat yleisöön suhteen, joka tekee siitä enemmän kuin minkä tahansa mediayleisön.

Televisiokeskustelu ei tarjoa kaikille sen ääreen kokoontuneille mahdollisuutta käyttää suunvuoroa, mutta se aktivoi sellaista poliittista toimijuutta, joka mukailee deliberatiivisen demokratian ihanteita (Habermas 2009). Deliberatiivisen demokratiaesityksen keskiössä on mielipiteen muodostus pohtivan keskustelun kautta. Pohdivalta keskustelulta edellytetään tällöin julkisuutta, näkyvyyttä, laajaa ja yhtäläistä osallistumismahdollisuutta sekä hyvin perusteltuja kantoja (emt. 32). Demokraattisen prosessin osana pohtivan keskustelun on määrä nostaa esiin tärkeitä kysymyk-



siä ja tarvittavaa tietoa, täsmentää tulkintoja ja synnyttää järkipäisesti motivoituja kyllä tai ei asenteita, jotka suuntatuvat moitteettomiin loppuratkaisuihin. Olennaista menettelyssä on nimenomaan pohtivuus, jonka myötävaikutuksella sekä päättäjä että kansalaiset voivat muodostaa kannan julkisiin mielipiteisiin ja harkita niitä uudestaan. (Emt. 36–37.) Televisiokeskustelun avaukset kutsuvat vastaanottajan pohtimaan ratkaisuja jaetun tiedollisen ja poliittisen yhteisön avoimiin ristiriitoihin, mikä osallistaa myös katsojan ”julkisoutumaan” esillä olevan kysymyksen äärelle (vrt. Pietilä 2006, 50). Puhuttelut haastavat vastaanottajaa muodostamaan kannan akuuttiin yhteiseen puheenaiheeseen ja aktivoivat näin passiivisen kuluttajuuden sijaan nimenomaan poliittisesti toimeliaan kansalaisen kategorian. Kategorisointi on vastaanottajaa valtaistava, mutta sisältää samalla paradoksaalisen normittavan elementin. Julkison toimija-asema siivilöityy esiin yleisestä televisioyleisöydestä tai kuluttajuudesta juuri niissä tavoissa, joilla kukin ohjelma tulee avauksen puhutteluissa määritelleeksi tietynlaisen ihanteen aktiivisesta kansalaisuudesta, jonka ehdoilla se katsojaa äärelle kutsuu.

Vapaan tasaveroisen keskustelun ideaaliin verrattuna joukkoviestinnällinen journalistinen areena on keskustelutilana aina institutionaalisten raja-aitojen strukturoima. Intressiryhmien pienten osajulkisuuksien tai esimerkiksi verkkokeskusteluiden yksipuolisten hajajulkisuuksien rinnalla sillä voi kuitenkin ajatella olevan roolinsa poliittisen keskustelun yhteen kokoajana ja osapuolten keskusteluyhteyden ylläpitäjänä (ks. Dahlgren 1995; Hatakka 2013). Journalistinen valtajulkisuus kykenee yksinoikeutetulla tavalla myös edesauttamaan yhteiskunnallisen toimijuuden tuottamista ja ihmisten julkisoiksi tunnistautumista (Ridell 2004; Trappel 2010). Televisiokeskustelut muodostavat julkisen ”tilanteen”, jonka identifikaatiot suuntautuvat tuottamaan sidoksellisuutta ja yhteenkuuluvuutta poliittisen järjestelmän ”kansalaisten” kesken (vrt. Jääsaari ym. 2010). Jollei kommunikaatiomuoto pääsekään eroon suhteellisesta monologisuudesta, niin asetelma on ainakin monilooginen: monenkeskiset televisiokeskustelut kutsuvat vastaanottajan erilaisten näkökantojen pohjalta pohtimaan, miten meidän täällä tänään pitäisi toimia.

#### Viitteet

- 1 Artikkelini on osa laajempaa väitöskirjatutkimusta. Kiitän työn tukemisesta Suomen Kulttuurirahastoa sekä Tampereen Yliopiston Tukisäätiötä.

#### Litterointimerkit

.hhh	sisäänhengitys
hhh	uloshengitys
(.)	lyhyt tauko
(0.5)	tauon kesto sekunneissa
joo.	laskeva intonaatio
joo,	tasainen intonaatio

[ ]	päällekkäisen toiminnan alku ja loppu
eihän	äänteen painotus
joo	sanaa korostettu nostamalla äänenkorkeutta
>joo<	sanottu nopeammin
<joo>	sanottu hitaammin
=	sanottu ilman taukoa
* *	televisioruudussa näkyvä teksti
⊠ ⊠	televisioruudusta otettu still-kuva

### Kirjallisuus

- Arminen, Ilkka (2005). *Institutional Interaction*. Aldershot: Ashgate.
- Berg, Maarit (2003). *Syytöksiä ja epäilyksiä*. Helsinki: SKS.
- Blumer, Herbert (1999). Joukko, massa ja julkiso. *Tiedotustutkimus* 22: 3, 14–26.
- Broth, Matias (2009). Seeing through Screens, Hearing through Speakers. *Journal of Pragmatics* 41: 10, 1998–2016.
- Clayman, Steven E. (1992). Footing in the Achievement of Neutrality. Teoksessa: Drew, Paul & Heritage, John (toim.). *Talk at Work*. Cambridge University Press, Cambridge, 163–198.
- Dahlgren, Peter (1995). *Television and the Public Sphere*. London: Sage.
- Drew, Paul & Heritage, John (toim.) (1992). *Talk at Work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekman, Paul (toim.) (1982). *Emotion in the Human Face*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garfinkel, Harold (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Goodwin, Charles (2000). Action and Embodiment within Situated Human Interaction. *Journal of Pragmatics* 32: 10, 1489–1522.
- Greatbatch, David (1992). On the Management of Disagreement between News Interviewees. Teoksessa: Drew, Paul & Heritage, John (toim.). *Talk at Work*. Cambridge: Cambridge University Press, 268–301.
- Habermas, Jürgen (2004). *Julkisuuden rakennemuutos*. Tampere: Vastapaino.
- Habermas, Jürgen (2009). Poliittinen viestintä mediayhteiskunnassa. *Media @ viestintä* 32: 3, 31–44.
- Haddington, Pentti & Kääntä, Leila (toim.) (2011). *Kieli, keho ja vuorovaikutus*. Helsinki: SKS.
- Hardin, Jennifer & Pribram, Deidre (2009). *Emotions*. London & New York: Routledge.
- Hatakka, Niko (2013). Ihan tavallisia nettimarinoita vai merkityksellistä yhteiskunnallista keskustelua? *Media @ viestintä* 36: 1, 145–154.
- Hester, Stephen (2002). Bringing It All Back Home. Teoksessa: Hester, Stephen & Housley, William (toim.). *Language, Interaction and National Identity*, 16–37. Aldershot: Ashgate.
- Housley, William & Fitzgerald, Richard (2007). Categorisation, Interaction, Policy and Debate. *Critical Discourse Studies* 4: 2, 187–206.
- Isotalus, Pekka (1996). *Toimittaja kuvaruudussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jääsaari, Johanna; Kivikuru, Ullamaija; Aslama, Minna & Juntunen, Laura (2010). Median tuottama kansalaisuus. Teoksessa: Pietikäinen, Petteri (toim.). *Valta Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 210–228.
- Kajanne, Milla (2001). *Kansalaiset kysyjinä*. Helsinki: SKS.
- Kaukomaa, Timo & Peräkylä, Anssi & Ruusuvuori, Johanna (2013). Turn-opening Smiles. *Journal of Pragmatics* 55, 21–42.
- Koivunen, Anu (2008). Affektin paluu? *Tiedotustutkimus* 31: 3, 5–24.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005). Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen. *Tiedotustutkimus* 28: 2, 4–27.
- Lehtonen, Mikko & Koivunen, Anu (2011). Miltä tuntuu todella? Teoksessa: Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (toim.). *Kuinka meitä kutsutaan?* Tampere: Vastapaino, 7–39.
- Lepper, Georgia (2000). *Categories in Text and Talk*. London: Sage.
- Livingstone, Sonja & Lunt, Peter (1994). *Talk on Television*. London: Routledge.

- Nuolijärvi, Pirkko & Tiittula, Liisa (2000). *Televiokeskustelun näyttämöllä*. Helsinki: SKS.
- Nylund, Mats (2000). *Iscensatt interaktion*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Peräkylä, Anssi & Ruusuvoori, Johanna (2012). Facial Expression and Interactional Regulation of Emotion. Teoksessa: Peräkylä, Anssi & Sorjonen, Marja-Leena (toim.). *Emotion in Interaction*. Oxford: Oxford University Press, 64–91.
- Pietilä, Kauko (2008). Pro yleisö. *Tiedotustutkimus* 31: 1, 38–52.
- Pietilä, Veikko (1999). Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22: 3, 4–13.
- Pietilä, Veikko (2006). ”Matti Matalaisen” julkea ehdotus ja vähän muutakin. *Tiedotustutkimus* 29: 4, 41–57.
- Pietilä, Veikko (2010). *Julkisot, yleisöt, media*. Tampere: Tampere University Press.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1998). Julkea ehdotus. *Tiedotustutkimus* 21: 1, 95.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2008). Julkisosta – tunteella. *Tiedotustutkimus* 31: 4, 102–103.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2010). Yleisöt yhtenä jos toisenakin. Teoksessa: Pietilä, Veikko (toim.). *Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampere University Press, 321–352.
- Price, Monroe (1995). *Television, the Public Sphere and National Identity*. Oxford: Clarendon Press.
- Rautajoki, Hanna (2006). Televiokeskustelun agendan moraaliset ulottuvuudet. *Tiedotustutkimus* 29: 3, 52–70.
- Rautajoki, Hanna (2009). Staging Public Discussion. Teoksessa: Fitzgerald, Richard & Housley, William (toim.). *Media, Policy and Interaction*. Farnham: Ashgate, 88–109.
- Rautajoki, Hanna (2010). Tietämisoikeudet televiokeskustelun vuorovaikutuksessa. *Sosiologia* 47: 1, 24–40.
- Rautajoki, Hanna (2012). Membership Categorization as a Tool for Moral Casting in TV Discussion. *Discourse Studies*, 14: 2 243–260.
- Rautakorpi, Tiina (2011). *Televiokeskustelu yhteiskehittelynä*. Tampere: Tampere University Press.
- Ridell, Seija (2004). Median julkisuustiloja kartoittamassa. *Tiedotustutkimus* 27: 2, 4–24.
- Ridell, Seija (2006). Yleisö. Teoksessa: Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen Tanja (toim.). *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Ridell, Seija (2010). Johdannoksi teokseen. Teoksessa: Veikko Pietilä (toim.). *Julkisot, yleisöt, media*. Tampere: Tampere University Press, 7–31.
- Sacks, Harvey (1972). ”On the Analyzability of Stories by Children”. Teoksessa: Gumberg J. & Hymes, D. (toim.) *Directions in Sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 325–345.
- Sacks, Harvey; Schegloff, Emanuel A. & Jefferson, Gail (1974). A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation. *Language* 50: 4, 696–735.
- Scannell, Paddy (toim.) (1991). *Broadcast Talk*. London: Sage.
- Schegloff, Emanuel A. (2007). *Sequence Organization in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles (2004). *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Trappel, Josef (2010). Public’s Choice. Teoksessa: Lowe, Gregory F. (toim.). *The Public in Public Service Media*. Göteborg: Nordicom, 39–51.
- Vesa, Juho (2010). Verkkokeskustelijoiden arviot journalistisesta mediasta demokriateorioiden valossa. *Media & viestintä* 33: 3, 50–75.